

Аб Міколу Цэлешу... колькі словаў

Зъ Міколам Цэлешам я пазнаёміўся напачатку 60-х гадоў у Нью-Ёркскай Публічнай Бібліятэцы на 5-ым эвеню ў Нью-Ёрку, дзе я тады працаваў. Мікола Цэлеш прыйшоў да мяне пазнаёміша, але фактычна, ён прыйшоў з адной справай -- адразу пасля першых словаў знаёмства (ён, дарэчы, ведаў маіх бацькоў яшчэ зь Менску) ён папрасіў, каб я яму нешта расказаў пра яго сына, зь якім я нейкі час сядзеў за аднэй партай у школе. Пару дэталяў з тых школьніх часоў ды аб ягоным сыне я прыпомніў. Гэтыя дэталі ён як-бы ўбіраў у сябе: перапытваў, аналізаваў, даваў дадатковыя пытаныні. У выніку, я за адну гадзіну расказаў яму пра нашыя школьнія часы. Было відашь, што ён перажываў, ханеў ведаць больш пра сына ды бышь зь ім хоць-бы ў думках.

Але на гэтым знаёмства не закончылася -- яно пачалося. Бібліятэка ў тыя часы была адчынена два разы ў тыдзень да дзесятага гадзіны, я-ж працаваў у вячэрнюю зымену, і Мікола Цэлеш стаў рэгулярна наведваць бібліятэку вечарамі. Прыходзіў ён перад 6-ай гадзінай увечары, частавата мы яшчэ пасыпвалі разам перакусіць, а пазней у часы перапынкаў, як звычай, мы праводзілі ў бібліятэчнай кафэтэрыі. Ён тады рыхтаваў да друку «Дзесяць апавяданняў», даў пару апавяданняў у часопіс «Беларуская Моладзь» (дзе я быў сябрам рэдкалегіі). Ён часта чытаў свае апавяданні, пытаяўся, як знайсьці ту ю ці іншую даведку. Хоць Мікола Цэлеш і ня надта гаваркі, але расказаў мне ён нямала пра сваё ранейшае жыццё і працу ў Менску. Ад яго

я даведаўся, што ён працаваў у часопісе «Паліянічы Беларусі», рыхтаваў да друку зборнік апавяданьняў. Але прыходзілася апавяданьні часта перарабляць, іначышъ, дапасоўваць да партыйных вымогаў. Часта даводзілася ня толькі мяняць, але і нішчыць напісаное, бо было небяспечна. Бяспрэчна, Мікола Цэлеш перажываў, што ў сталым узроўніце давялося выйсці на эміграцыю, але ён быў цвёрда пераконаны, што гэта быў адзіны шлях, каб засташа жывым! У гутарках мы амаль заўсёды пераходзілі на штодзённыя справы жыцця беларускае амэрыканскае калёніі, жыцця беларускае эміграцыі. Жыццё эміграцыі ён ведаў -- час-часам бываў ён у Беларускай Царкве на Атлянтык Эвеню ў Брукліне, раз ці два быў у селішчы Бэлэр-Менск. Актывістам беларускага жыцця на эміграцыі яго ніяк нельга назваць, але ён, бяспрэчна, жадаў усяму беларускаму ўдачу! З шырэйшым грамадствам у яго сувязяў ня было, але ён трymаў лучнасць праз ліставаныне зь Юркам Віцбічам, драм Тумашам, Міколам Паньковым. Грамадства-ж у Нью-Ёрку да Міколы Цэлеша ставілася таксама насыярожана -- прычынай гэтаму быў найперш, на мой погляд, замкнуты характер Цэлеша, але было таксама не сакрэтам -- чуткі ой як паўзлы! -- што ён меў контакты з Максімам Танкам, нешта пасылаў да друку ў БССР. У тыя часы беларускае грамадства -- трэба мець заўсёды на ўвазе, што гэтае грамадства было найперш і найактыўней палітычнай эміграцыяй, -- ні аб якіх контактах з БССР і думашь не хацела й не жадала.

Наша знаёмства цягнулася нейкі час, але паступова Мікола Цэлеш аддаліўся, і я страціў зь ім контакт. Праўда, выдаўшы «Дзесяць апавяданьняў», у працэсе

распаўсюджаныя кнігі ён яшчэ контактаваўся са мной, але хутка адышоў.

Аналізуочы Міколу Цэлеша, я сказаў-бы, што ён жыў думкамі ў сваім съвеце -- бяспрэчна, блізка звязаны зь Беларусью, -- але адначасна перажываючы, што ён знаходзіцца па-за межамі свае Бацькаўшчыны і што па волі тагачаснага рэжыму ён ня можа й ня зможа стварыць для Бацькаўшчыны таго, што ён хацеў-бы.

Яшчэ адзін згублены для Бацькаўшчыны працаўнік, добразычлівец, патрыёт і пісьменнік.

Вітаўт Кіпель